

ПРИКАЗКИ, ПРЕДАНИЯ И ЛЕГЕНДИ НА РАЗЛИЧНИТЕ ЕТНОСИ И НАРОДИ В ЕЗИКОВО- ЛИТЕРАТУРНОТО ОБУЧЕНИЕ НА ДЕЦАТА ОТ НАЧАЛНОТО УЧИЛИЩЕ

Маринета Димитрова

Основно училище „Св. Паисий Хилендарски“ – Горна Оряховица

Резюме. Статията представя методи за интерактивно обучение на учениците в началното училище, основаващи се на различни фолклорни творби. Посочените добри практики помагат при усвояването на материала, създаването на междуетническа толерантност, както и общо повишаване на мотивацията.

Keywords: primary school education, ethnic tolerance, folklore, legends, tales, good practices, Romani people

Известно е, че част от българските ученици са деца от ромски произход. С тях учебно-възпитателните проблеми са най-сериозни и разочарованията най-големи.

Днес, когато все по-често се говори за интеграция на ромското население, не може да не се обърне внимание на факта, че истинската интеграция започва преди всичко от училището.

Фолклорната област (ромски приказки, предания и легенди) е необятна и непредсказуема, затова е и толкова интересна. Богатството на традициите и обичаите, умело преплетени в едно цяло, независимо от етническото звучене, е нещо, което приобщава и обединява, а не разделя.

Съществува проверена в практиката методическа система за възприемане на приказки в начална училищна възраст. Тя включва следните методи и похвати при работа с конкретния приказан наратив:

- четене на приказан текст – изразително, самостоятелно, по роли, на „стоп“, подборно и т.н.;
- беседа с репродуктивни, проблемни, логически, смислови, оценъчни въпроси;
- работа с „объркана приказка“ – поправка на пародиран приказан текст;
- решаване на картинни и числови ребуси;
- долавяне на авторска инвенция (в авторизираните и преразказаните приказки);
- презентация на текст и коментара му;

- решаване на тестови литературни задачи;
- откриване и определяне на стилно-езикови изразни средства;
- илюстрация или серия от илюстрации по сюжета;
- самостоятелно съчиняване на приказен текст по опорни думи, герой, начало или финал и т.н.

Когато обаче става дума за приказка на етносите, се налага да се разработят специфични методи и похвати при работата с тях в часовете по български език и литература.

Към тази цел е насочен и научноизследователският проект „Приказки, предания и легенди на различните етноси и народи в езиково-литературното обучение на децата от началното училище“. Като част от този проект, аз разработвам раздела за ромските народни приказки, предания и легенди.

Според доц. Маргарита Терзиева при работата с приказки на етносите е уместно да прилагаме следните методи и похвати.

Съпоставка на художествен и нехудожествен текст (в случая – приказен и научнопопулярен) – така се постига съприкосновение с исторически, географски, етнографски и битови реалии, непознати за малкия възприемател.

Например при възприемането на турската народна приказка „Урокът на „Настрадин Ходжа“ (Румяна Танкова, IV клас) учителят може да запознае учениците със следния научнопопулярен текст: „Живял преди стотици години един човек, надарен с чувство за хумор. Неговите истории, предавани от уста на уста, развеселявали хората от различни народи – турци, българи, роми, арменци, гърци, румънци, сърби. Известен е като турски побратим на българския герой Хитър Петър. 1996 година бе обявена за международна година на честването му. Знаете ли кой е той?“.

Широко използване на жанрови форми от чуждоезиковия фолклор (гатанки, пословици и поговорки, песни, неприказна фолклорна проза и др.). Съпоставени с родния фолклор, те разкриват черти от националната менталност и допринасят за сближаването на различни типове култури, различни типове светоусещане. Например част от ромските и турските народни приказки, битували в учебниците по литература в началния курс, могат да бъдат представени с помощта на пословици и гатанки.

Приобщаване към игровата култура на етносите – присъствието на игри (обикновено в заключителния етап на урока) води до съприкосновение с бита на непознатия етнос, с неговите празници и традиции.

Съпоставка на чуждоезикова и българска фолклорна проза на ниво сюжет и на ниво герои. У нас подобна практика не е изключение – едновременно присъствие на двама мошеници – Настрадин Ходжа и Хитър Петър, е само по себе си продуктивно и подсказва интересни възможности за работа с приказни текстове. („Приказката за златното момиче“, Р. Танкова, III клас – българска народна приказка, „Айше и Фатме“ – турска народна приказка от Деян Колев).

На основата на всички методи и похвати, които съм цитирала и илюстрирала с примери дотук, стигнах до изводите, че приказките, преданията и легендите на ромите целят да предоставят на учениците нови персонажи от ромския фолклор, които в различните ситуации проявяват качества, присъщи и на героите в приказките на останалите общности и народи; непосредствено и емоционално съпреживяване на съдбите на различните герои; възпитаване на позитивно отношение към ромите и за възприемането им като равнопоставени и равностойни граждани.

Приказките на ромите стимулират познавателния интерес и активност на учениците, по-широки виждания у децата роми за това каква поука носи всяка приказка, т.е. те се подготвят да ценят културата на различни общности у нас. От фолклора на етносите най-ярко проличава, че спрямо приказките, преданията и легендите не съществуват етнически предразсъдъци. В ранната училищна възраст децата не разграничават приказките от тяхната етническа принадлежност, това е трудно дори и за възрастните.

Приказките, преданията и легендите са едни от най-интересните съставни елементи на всеки фолклор, затова с изучаването на тези произведения в началното училище се осъществява едно естествено допълване на учебно-възпитателния процес по четене и развитие на речта. С тях продължава и работата за формиране на умения и навици за гладко и осъзнато четене, умението за по-задълбочено възприемане на съдържанието на текста, както и извличане на главното в неговия смисъл, словесно рисуване, изграждане на правилни говорни умения, умения за разказване, преразказване и записване на текст и не на последно място – възпитаване на добродетели като нравственост, толерантност и т.н.

Творческа дейност:

– Сбит преразказ на „Салико“ – ромска приказка от Йосиф Нунев (Ст. Вълкова, IV клас);

– Драматизация на „Дръвчето със златните плодове“ – турска народна приказка (Ст. Вълкова, Читанка IV клас);

– „Трици и халва“ – българска народна приказка („Булвест“ 2000, IV клас);

– „Градината на народите“ – ромска приказка от Деян Колев („Истории край огнището“).

Практиката показва, че учениците с голям интерес изучават и възприемат турски и ромски приказки, а от своя страна, ромските деца харесват и четат български приказки. Това е така, защото голяма част от ромските приказки имат аналог с български, турски или известни автори приказки.

В приказките на всички ромски групи присъстват образи, които имат аналог в българския и турския фолклор. Както в приказките на българи и турци, така и в известните автори приказки справедливостта побеждава безапелативно – положителните герои не губят нищо. В ромските приказки справедливостта

също побеждава, но нейната победа невинаги носи същата безапелативност. Често положителните герои въпреки победата трябва да се разделят с нещо или да загубят завинаги нещо. Във „Вълкът и седемте козлета“ с победата на справедливостта се спасяват козлетата – те излизат от стомаха на вълка. В ромския еквивалент на тази приказка – „Вълкът и мечетата“, справедливостта също побеждава – мечката разкъсва вълка, но изядените мечета не се завръщат.

В ромския фолклор често се срещат и приказки с отворено тъжен край въпреки победата на справедливостта. В „Приказка за змията“ пастирът ром губи завинаги детето и жена си, както и приятелството със змията. В „Кой каквото прави, за главата си го прави“ чорбаджийката губи сина си. Подобно нещо е много рядко срещано в приказките на другите етноси, както повече авторови приказки, които почти винаги са с добър край.

Това говори за едно хладнокръвно приемане на нещастията и бедите от ромите. Друга важна особеност е, че немалка част от приказките на ромите в България са специфично ромски, т.е. нямат аналог в българския, турския или друг фолклор. Това важи с голяма сила за преданията и легендите. „Бабата, дядото и многото деца“, „Предания за Банго Васили“ (предание от Д. Ангелов с. Салманово), „Силата на хляба“ – авторизирана ромска легенда от Йосиф Нунев. Ценността на тези приказки и легенди е, че чрез тях учениците могат да се докоснат до автентичния свят на ромите. Дават възможност, от една страна, учениците да навлязат в света на ромите, а от друга – показват множество общи неща в традициите на различните етноси, живеещи в България.

– „Приказки, предания и легенди на различните етноси и народи в езиково литературното обучение на децата от началното училище“ спомага за интеркултурното обучение на учениците да осъзнаят социално културните различия. Освен това дава възможност на различните общности да разберат собствената си идентичност. Възпитава се умението да се цени различието у хората, както и културата, която всеки носи със себе си. Стимулира се познавателната активност, интересът към образованието и училището като институция.

Лесно се обясняват поуките от ромските приказки, както и интересно се тълкуват легендите и посланията в преданията. Богатството от обичаи, обреди и традиции допълнително оцветява в най-различни багри учебните часове, като ги изпълва със смях, веселие, песни и танци.

Работата с ромските приказки, предания и легенди в урока по български език и литература лично на мен ми помогна да постигна добри резултати във възпитаването на етническа толерантност у подрастващите и приобщаването им към културните стремежи на етнос, който столетия наред живее редом с етническите българи в мир и разбирателство.

ЛИТЕРАТУРА

- Иванова, Н. (1995). *Художественният текст в обучението в началното училище*, С.
- Терзиева, М. (2010). *Фолклорни приказки на етносите и народите в детската градина и началното училище*, Б.
- Колев, Крумова, Йорданов (2002). *Приказки, предания и песни на ромите от Централна България*, Faber, В.Търново.
- Кръстева, Колев, Крумова.(2004) *Истории край огнището*.
- Попов, В., Бинчев, Т., Вълкова, Ст. (2005). *Читанка IV клас*, Просвета, С.
- Борисова, Т., Котова, Е., Никова, К., Димитрова, Н. (2000). *Читанка IV клас*, Булвест, С.

REFERENCES

- Ivanova, N., (1995). *Hudozhestveniya tekst v obuchenieto v nachalnoto uchilishte*, S.
- Terzieva, M., (2010). *Folklorni prikazki na etnosite i narodite v detskata gradina i nachalnoto uchilishte*, B.
- Kolev, Krumova, Yordanov (2002). *Prikazk , predaniya i pesni na romite ot Tsentralna Bulgariya*, Faber, V.Tarnovo.
- Krasteva, Kolev, Krumova, (2004) *Istorii kray ognishteto*.
- Popov, V., Binchev, T., Valkova, St. (2005). *Chitanka IV klas*, Prosveta, S.
- Borisova, T., Kotova, E., Nikova, K., Dimitrova, N. (2000). *Chitanka IV klas*, Bulvest, S.

TALES, SAGAS AND LEGENDS: THE FOLKLORE OF THE DIFFERENT ETHNOSES IN BULGARIA IN THE LANGUAGE EDUCATION OF PUPILS IN PRIMARY SCHOOL

Abstract. Various ideas and methods for interactive education are discussed through the paper. The main topic is language education in primary school and how the educational success of Romani students can be accelerated with the use of folklore.

✉ **Mrs. Marieta Dimitrova**

Senior Teacher
“St. Paisii Hilendarski” Primary School
Gorna Oryahovitza, Bulgaria
E-mail: mrankalo@abv.bg